tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland: Jaargang 9 2 ● 2010

Kees (C.) S. Roselaar

Nachtzwaluwen

Nachtzwaluw.
Tekening: Jos Zwarts.

Nachtzwaluwen zijn echte schemervogels. Met een beetje geluk zie je hun silhouet tegen de avondhemel, maar meestal blijft een waarneming beperkt tot het mysterieuze geratel. Er zijn factoren die de kans op een ontmoeting vergroten.

De artikelen van Kees Roobeek in De Kleine Alk over de Nachtzwaluwen in het werkgebied van Vogelwerkgroep Alkmaar (Roobeek, 2007) en van Piet van den Hout over Nachtzwaluwen op Texel in 2006 (Van den Hout, 2007) deden me besluiten eens naar gegevens van deze leuke soort te zoeken in mijn dagboeken, met het doel om vogelaars wat aanwijzingen te kunnen geven hoe deze vogels het beste in Schoorl waargenomen kunnen worden. Met 6 territoria in 2007 is dit een uitgelezen plek. Vanaf september 1975 woon ik in Alkmaar, en sedert die tijd bezocht ik het zuidelijke terrein van Staatsbosbeheer in Schoorl op 44 avonden in de periode mei-juli. Op 26 daarvan constateerde ik de aanwezigheid van één of meer nachtzwaluwen. Ik noteerde daarbij meestal ook hoe laat de activiteit van deze vogels begon. Bijna alle waarnemingen zijn gedaan vanaf het bankje langs de Wilhelminalaan, met overzicht over de hei van het Groot Ganzenveld, waarbij in de verte vaak ook eventuele vogels langs de Mariaweg op het Frederiksveld en de Mariavlakte te horen waren. Ik bleef tot minimaal 23:00 uur in het terrein. Vaak fietste ik laat op de avond ook nog even langs het Waterbosvlak om daar te luisteren, en de laatste jaren postte ik ook bij het Grensvlak (het wegje schuin omhoog vanaf de kruising Van Steijnweg–Blijdensteinsweg, nu welbekend vanwege de grote kruisbekken) of bij de westelijke slagboom van de tot half juli afgesloten Mariaweg.

Aanwezigheid door het seizoen

Al mijn positieve waarnemingen in Schoorl vallen tussen 13 mei en 28 juli (tabel 1). Bij het bezoek aan het terrein kies ik meestal een rustige avond na een relatief warme en zonnige dag, omdat ik dan de grootste nachtzwaluwactiviteit verwacht. Maar zelfs op zulke avonden kon ik de soort niet altijd vaststellen. Uit de tabel blijkt eigenlijk dat ik misschien te weinig in eind juni of in juli ga, hoewel de kans om een nachtzwaluw te zien dan groot is. Op 28 juli 2004 zag ik bijvoorbeeld mooi een jonge vogel op het schelpenpad van de

en maanlicht

Nachtzwaluw. Foto: Jankees Schwiebbe.

Mariaweg zitten, vlak voor mijn neus, terwijl een oude vogel daar foeragerend rondfladderde tussen de bomen. Ze roepen in die periode echter waarschijnlijk niet meer, zodat het moeilijker is een vogel te vinden. Mogelijk zijn ze ook na juli nog in het terrein aanwezig, omdat de nachtzwaluw veel later wegtrekt dan bijvoorbeeld de gierzwaluw. Zelf zag ik mijn laatste nachtzwaluw ooit (een jonge vogel) vlak voor de trein opvliegen vanaf het grindbed van de spoorlijn tussen Castricum en Uitgeest op 23 september 1996. Nog later was een jonge nachtzwaluw die op 25 oktober 2005 in de rotor van een Lynx-helicopter op het vliegveld De Kooij bij Den Helder verhakseld werd en waarvan ik de resten ter determinatie op tafel kreeg.

Nachtzwaluw en maanlicht

De vraag blijft natuurlijk waarom de nachtzwaluw soms niet te zien of te horen was, zelfs niet in de pe- ▶

Tabel 1. Positieve en negatieve waarnemingen van de nachtzwaluw 's avonds laat in Schoorl, 1975-2007.

Periode	A	N
1-10 mei	0	3
11-20 mei	3	3
21-31-mei	6	7
1-10 juni	7	5
11-20 juni	4	0
21-30 juni	3	0
1-30 juli	3	0
Totaal	26	18

A: Aantal waarnemingen
N: Niet waargenomen

Periode	A	N
5 dagen voor tot 4 d. na volle maan (9 d)	14	2
6-10 dagen voor en 5-9 d. na volle maan (10 d)	9	7
5 dagen voor tot 4 d. na nieuwe maan (9 d)	3	7

A: Aantal waarnemingen
N: Niet waargenomen

Tabel 2. Positieve en negatieve waarnemingen van de nachtzwaluw 's avonds laat in Schoorl, 1975-2007, in relatie tot maanlicht, binnen de periode dat ik daar ooit nachtzwaluwen vaststelde (13 mei tot en met 28 juli). d = dagen.

Periode	zonsondergang	Gemiddelde start	N	Spreiding start
13-31 mei	21:39	22:20	7	22:10-22:35
13-31 mei	21:54	22:39	8	22:25-23:00
13-26 juni	22:03	22:38	7	22:30-23:00

Tabel 3. Start van de eerste activiteit van de nachtzwaluw in Schoorl, 1975-2007, in 3 perioden, vergeleken met gemiddelde zonsondergang in die periode volgens de zakagenda's (zomertijd).

● *Jonge nachtzwaluwen. Foto: Mark Zekhuis, Saxifraga.*

● *Foto; Jelger Herder.*

riode dat verondersteld kon worden dat hij aanwezig moet zijn. Uit het artikel van Piet van den Hout over de nachtzwaluw op Texel blijkt dat de vogels zich vooral laten zien en horen in de periode rond volle maan. In Schoorl blijkt dat ook zo te zijn (tabel 2). In de periode rond nieuwe maan is het dus weinig zinvol om naar nachtzwaluwen op zoek te gaan en in de periode rond het eerste kwartier (6-10 dagen voor volle maan) en laatste kwartier (5-9 dagen na volle maan) moet je ook rekening houden met een mislukte expeditie.

Start van de avondlijke activiteiten van de nachtzwaluw

Zoals gezegd ging ik vooral op zoek naar nachtzwaluwen op mooie zoele avonden. Vaak ging ik op tijd van huis om van de avond te genieten, zodat ik al rond 21:00 uur op het bankje bij het Groot Ganzenveld zat. Kort daarop komen dan al de eerste houtsnippen en vleermuizen rondvliegen en na een half uurtje hoor je ook de bosuil. Maar al te vaak heb ik echter meegemaakt dat mensen die mij vergezelden het na een uurtje wel bekeken hadden en zonder nachtzwaluw om 22:15 naar huis gingen. Helemaal fout dus, want nachtzwaluwen zien of horen vergt zitvlees (en muggenolie). Pas als het helemaal stil is, begint het leven voor de nachtzwaluw, als lijsters, koekoek en rugstreeppad zijn opgehouden en de houtsnip naar huis is omdat hij de opzwiepende staartjes van zijn potentiële partners toch niet meer kan zien. De tijden die ik in Schoorl noteerde bij de eerste activiteit van de nachtzwaluw (roep, zang, zien vliegen of zitten) staan in tabel 3.
De nachtzwaluw begint dus pas 35 tot 45 minuten na zonsondergang actief te worden, en regelmatig moet je tot 23:00 uur wachten voor er iets van actie valt te bespeuren. Het aantal nachtzwaluwen dat ik per avond zag varieerde tussen de één en vijf exemplaren, bestaande uit gelijktijdig gehoorde mannetjes, plus eventueel langsvliegende vrouwtjes of jongen.

Conclusie

Wil je een nachtzwaluw zien of horen, ga dan op een zoele avond met helder weer tussen 20 mei en eind juli (-augustus?) naar het bankje langs de Wilhelminalaan (vanaf fietspad Julianalaan, aan het eind van het pad links van het huisje De blauwe reiger) of naar het Grensvlak, zorg ervoor dat het bezoek binnen een week voor of na volle maan valt, en betracht vooral veel geduld, want het kan makkelijk 23:00 uur worden. Met wat geluk hoor je er één snorren, en met heel veel geluk zie je hem misschien ook nog. Een alternatief is: posten op de Mariaweg na de openstelling half juli, vanaf 22:30 (22:00 later in de maand).

Kees (C.) S. Roselaar,
Stuartstraat 105,
1815 BR Alkmaar

Literatuur

● ROOBEEK, C.F., 1993. De nachtzwaluw *Caprimulgus europaeus* in de duinen van Bergen en Schoorl (ca. 1900-1993). De Kleine Alk 11(1): 24-29.

● ROOBEEK, C.F., 2007. De nachtzwaluw in ons werkgebied van 1993 t/m 2007. De Kleine Alk 25(4): 2-6.

● ROOBEEK, KEES, 2008. Nachtzwaluwen. Tussen Duin en Dijk 7(1): 15.

● VAN DEN HOUT, P., 2007. Nachtzwaluwen op Texel in 2006. Limosa 80(3): 102-107.